

Bazı kimseler bir kısım idarecilerin İslam'a muhalif gibi görülen beyan ve icraatlarını delil getirerek, onların küfrüne hükmetmekte ve \"Bu tip insanların yönettiği bir devlete nasıl itaat edilir?\" demektedirler. Bu iddialara ne dersiniz?

Evvelâ şunu ifade edelim ki, kendini mü'min ve Müslüman olarak kabul eden bir insanın işlediği günahları ileri sürüp, onun küfrüne hükmetmek kolay bir şey değildir. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) İbn-i Ömer'den rivayet edilen şu hadîs-i şerifleri ile mü'minleri bu mevzuda ciddi bir şekilde ikaz etmişlerdir:

“Bir adam Müslüman kardeşine ‘Ey kâfir’ derse, bu söz ikisinden birisine rücû eder. Eğer kâfir denilen kimse ehl-i küfürden ise, bu söz yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz onu söyleyene döner.”
(*et-Tâc, V/35*)

Yine Peygamber Efendimiz (S.A.V.), Ebû Zerr (RA.)'den rivayet edilen bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

“Her kim bir adama ‘Ey kâfir’ yahut ‘Ey Allah'ın düşmanı’ der de, o adam küfürden veya Allahü Teâlâ'ya düşmanlıktan beri olursa, o sözler döne dolaşa söyleyen adama raci olur.” (*age.*)

Fukahâ-yı İzam efendilerimiz de bu hususta çok hassas davranmışlar, bir mü'minden küfrü icab eden bir söz (elfâz-ı küfriye) işitilse bile, ihtiyat edilmesi gerektiğini ifade buyurmuşlardır. Mevlâna Ebû Said Hâdimî Hazretleri şöyle demektedir:

*“İnsanların küfrüne yol açan sözler (**elfaz-ı küfür**) ve irtidadına sebep olan fiiller fetva kitaplarında zikredilmiştir. Lâkin müftü o lâfı söyleyen, yahut o fiili işleyen kimsenin bu işi küfrü irade ederek yaptığını bilmediği müddetçe, o kimsenin küfrüne hükmedemez. Bir mes'elede yüzde doksan dokuz ihtimalle küfür, yüzde bir ihtimal ile iman mülâhazası söz konusu olsa, müftünün küfür ile hükmetmemesi icab eder.”*²¹

İbn-i Âbidin Hazretleri de taharet bahsinde bu mevzuyu şöyle beyan etmektedir:

“Bir mü’minin küfre girdiği hususunda ittifak halinde yetmiş rivayet bulunsa (yetmiş kişi o kişinin küfre girdiğini beyan etse), o adamın küfre girmediğine dair de zaif de olsa bir rivayet bulunsa, müftü ve kadı bu tek kişinin sözünü esas alacaktır.”²²

Fetava-i Bezzaziye’de de “Bir mes’elede birçok vecihlerin küfrü icab etmesi, tek bir vechin de küfrü icab etmemesi halinde bu tek veçhe itibar edilmesi gerektiği” belirtilmekte ve “bu mes’elede delillerin çokluğuna itibar edilemeyeceği” beyan edilmektedir. Yine aynı eserde “bir şahsın küfrünün te’vil götürmemesi için o şahsın, söylediği elfaz-ı küfrü, bizzat küfrü irade ederek söylediğini sarahaten ortaya koymasına gerektiği” ifade edilmektedir.

İmam-ı A’zam Hazretleri de bu hususta şöyle buyurmuştur: “Bir kimse iman ve İslâm’dan ancak girdiği kapıdan çıkar.” Malûmdur ki, imana girme kalben tasdik ve lisanen ikrar ile olur. O halde, imandan da ancak kalben ve lisanen inkâr ile çıkabilir.

Hülâsa, bütün fukahâyâ göre, kendisinden elfâz-ı küfür sâdır olan bir kimsenin küfrüne hükmedilebilmesi için, o şahsın söylediği bu sözü, küfrü kalben tasdik ve itikad ederek söylemesi gerekir. Yoksa bir Müslüman küfrü icab eden bir sözü gafletinden, yahut bir an hissine mağlûp olarak hiddet ve gadabından söylese, onun küfrüne hükmedilemez. Hatta ekser fukahâyâ göre bu sözü cehaletinden söylemiş olsa, yine küfrüne hükmedilemez. Kaldı ki o şahıs o söz ile küfre dahi düşmüş olsa, hemen veya bilahare tevbe etmiş, imanını tazelemiş de olabilir. Feteva-i Bezzaziye’ye göre: “Bir şahsın söylediği elfâz-ı küfrü inkâr etmesi (yani, ben öyle bir şey söylemedim veya bu mânâyı kastetmedim demesi) tevbedir.”

Demek ki, bu mes’elede en sağlam yol ihtiyatlı davranmaktır. Aksi halde yukarıdaki hadîs-i şerife mâsadak olma tehlikesi mevzubahistir. Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri de [“Sünühat”](#) isimli eserinde bu mevzuyu şöyle ifade eder:

“...Meselâ: Demiş bu şey küfürdür. Yâni o sıfat imandan neş’et etmemiş, o sıfat kâfiredir. O haysiyet ile o zat küfür etti denilir. Fakat mevsufu ise masume ve imandan neş’et ettikleri gibi imanın reşehatma da hâize olan başka evsafa mâlik olduğundan o zat kâfirdir, denilemez. İlla ki o sıfat küfürden neş’et ettiği, yakînen biline... Zira başka sebepten de neş’et edebilir. Sıfatın delâletinde “Şek” var. İmanın vücudunda da “Yakîn” var. Şek ise yakînin hükmünü izale etmez, tekfire çabuk cür’et edenler düşünsünler!..”

Bu ifadelerden anlaşılın hakikat řu ki, bir Müslümanı herhangi bir hal ve fiilinden dolayı küfürle itham etmek, son derece cür'etli ve o nisbette de mes'uliyetli bir hükümdür. Zira böyle bir hükümü verebilmek için, işlenen fiilin küfürden neş'et ettiği, te'vili ve izahı gayr-i kabil bir kat'iyet ve kesinlikte tebeyyün etmelidir. Küfrü mucip gibi görülen halin, küfürden ileri gelmeyip gaflet, cehalet v.s. gibi başka bir sebepten ileri gelmesi ihtimali, tekfir hükmünü ortadan kaldırır.

Çünkü bu durumda küfrün varlığında şek (şüphe ve tereddüt) belirlemektedir. İmanın varlığında ise yakîn (kesinlik, kat'iyet) vardır. Kesin hükümler hiçbir şekilde şüphe ve zan ile ortadan kalkmaz. Binaenaleyh mü'minleri basit sebeplerle, vahi emarelerle kolayca tekfire kalkışanlar ne derece büyük hata ettiklerini düşünmelidirler.

Lem'alar adlı eserinde de : **“Bazan kelâm küfür görünür. Fakat sahibi kâfir olamaz.”** buyurur.

Bir mü'min kendisinin küfre düşmesine razı olmadığı gibi başka bir Müslümanın da küfre düşmesine rıza göstermemelidir. Mevlâna S. Receb Hazretleri Tarikat-ı Muhammediye'nin Şerhinde İmam-ı A'zam'ın “Başkasının küfrüne rıza göstermek küfürdür,” buyurduğunu nakleder. Yine Bezzaziye'de “Bir Müslüman bir Müslümanın küfre düşmesine güler, sevinir, rıza gösterirse kendisi de -Allah korusun- onun durumuna düşer,” buyurulmuştur.

Demek ki, bir kimse cidden tevili mümkün olmayan bir şekilde küfre düşse, Müslümana düşen vazife, onun bu duruma düşüşüne üzölmek, esef etmektir.

Şunu da ifade edelim ki, bir insan başkasının küfrüne hükmetse, verdiği bu hükümdede de isabet etmiş olsa, o insanın imanında, marifetinde, faziletinde hiçbir inkişaf veya terakkiyat olmaz. Eğer hükmünde isabet etmezse, o takdirde kendisi için büyük bîr tehlike söz konusudur. O halde, bir mü'minin her halükârda ihtiyat edip başkasını tekfire cür'etten şiddetle kaçınması elzendir.

Tekfire cür'etin kolay bir şey olmadığını, böylece izah ettikten sonra sualin ikinci şikkı olan “İslâm'a muhalif beyan ve icraatları görölen insanların yönettiği bîr devlete nasıl itaat edilir,” mes'elesine gelelim:

Evvelâ şunu ifade edelim ki, hiçbir sultan (devlet reisi) raiyetine (idare ettiği halka) Allah'a isyanı gerektiren herhangi bir şeyi emredemez. Yani, onun Allah'a isyanı emretme selâhiyeti yoktur. Şayet zulmen emrederse, bu emre itaat edilmez. Şayet itaat edilse, o zulme iştirak edilmiş olur. Halbuki müminler, zulüm olan bir emre değil itaat etmek, kalben dahi meyil duymamakla mükelleftirler. Bununla beraber mü'minlerin böyle bir durumda isyana gitmeleri de dînen yasaklanmıştır.

Evet, itaat etmemek başka, isyan etmek yine başkadır.

Mes'elenin izahına geçmeden önce, birkaç noktanın açıklanmasında fayda vardır.

BİRİNCİSİ: “İslâmiyet selm ve müsalemettir. Dahilde niza istemez.”

İslâm nazarında en azim şer ve en büyük tehlike Müslümanlar arasında fitne ve ayrılık çıkması; cemiyette kargaşa ve anarşinin başlamasıyla millî birlik ve bütünlüğün zedelenmesidir. Zira bu hâl, karşılıklı sevgi ve saygının yok olup yerini kin ve düşmanlıkların almasına; huzurun kaçmasına, kardeş kavgalarına yol açar. Devletin iktisadî, askeri vesair her cihetten zayıflayıp düşmanları karşısında korumasız ve savunmasız duruma düşmesini netice verir.

İKİNCİSİ: İslâm'da bir şerrin defi, bir faydanın celbinden daha mühimdir. Bu husus usul-i fıkhıta “**Def-i şer celb-i nef a racihtir.**” kaidesiyle ifade edilmiştir.

Ayrıca iki şerle karşılaşıldığı takdirde ehvenini, yani zararı en az olanını tercih etmek de yine fikhın temel kaidelerindedir.

Hareket ve davranışlarımızı bu kaidelere göre ayarlamaya mecburuz. Haklı bir sebebe dayanarak harekete geçip neticenin ne olacağını hiç hesaba katmamak; şuurlu, basiretli, ferasetli bir Müslümanın davranışı olamaz. Yapılacak iş, faydadan çok zarar verecekse, onu terketmek elzemdir. Bir şeyi yapmanın hasıl edeceği zarar, terkinden doğacak zarardan büyükse, az olan zararı tercih ederek, o şeyi yapmamak da yine akıl ve hikmetin gereğidir.

ÜÇÜNCÜSÜ: Mazide yaşanan hadiseler, fert ve cemiyet olarak geçirilen tecrübeler, istikbale ışık tutan parlak bir aynadır. Tarihte cereyan eden olaylardan milletlerin alacakları pek çok ders ve ibretler vardır. Yarınlara hazırlanmakta bu tecrübelerden mutlaka yararlanmak, geçmişte düşülen hataların aynını yapmamaya çalışmak elzemdir.

Bu nokta-i nazardan, tarihe ibretle göz gezdirdiğimiz zaman, ecdadımızın birlik, beraberlik, bütünlük içinde olduğu zamanlar dünyanın en güçlü devletine sahip olduklarını, cihana âdeta meydan okuduklarını, insanlığa ilim, medeniyet, fazilet dersi öğrettiklerini takdir ve memnuniyetle görürüz. Dahili kargaşa ve fitnelerin çıktığı, devlete isyan ve tuğyanların başladığı zamanlarda da ülkenin kan gölüne döndüğünü, düşman istilâsına maruz kaldığını, istiklâliyet ve hürriyetini kaybettiğini esefle müşahede ederiz.

Bu tarihî realiteyi hiçbir zaman hatırımızdan çıkarmamalı, Müslümanların birlik ve bütünlüğünü bozucu davranışlardan azami şekilde kaçınmalıyız.

Devlet Reislerine İtaat Emrinin Hikmeti

Başta Peygamber Efendimiz (S.A.V.) olmak üzere, bütün Ehl-i Sünnet âlimleri, devlet reislerine itaat edilmesi üzerinde ısrarla durmuşlar ve isyanı kesin bir şekilde yasaklamışlardır. **Şöyle ki:**

Ehl-i Sünnet âlimleri, devlet reislerinin adaletli, idarî, siyasî ve askeri işlerden iyi anlayan iktidar sahibi, dirayetli kimselerden seçilmesi lüzumu üzerinde ittifak etmişlerdir. Böyle liyakatli devlet reislerine itaat, bilittifak vâcibtir.

Ancak, yine ehl-i Sünnet âlimleri cebir ve kuvvet kullanarak zorla iktidara gelmiş olan devlet reislerine de, liyakat şartına bakmadan itaati gerekli görmüşlerdir. Onlar, hak ve hakikati daima itaat içinde aramışlar, isyanı hiç bir şekilde tecviz etmemişlerdir.

Çünkü, devlete yapılan isyan, büyük bir fitne ve şerre yol açar. Malûmdur ki, isyan ile ortaya çıkan nifak, kargaşa ve anarşinin kapısını kapamak fevkalâde zordur. Hattâ bazen bu kargaşa, milletlerin ve devletlerin hayatına bile mal olabilmektedir.

Peygamber Efendimiz (S.A.V.) mü'minlerin huzur ve sükûnuna, birlik ve beraberliğine büyük ehemmiyet vermiş, umumî asayişin bozulmaması için, devlet reislerinden gelebilecek zulüm ve baskılara karşı ümmetine isyan etmeyip, tahammül göstermelerini tavsiye etmiştir. Hz. Huzeyfe'den nakledilen şu hadîs-i şerif bu mevzuya ışık tutmaktadır.

“Benden sonra benim doğru yolumdan gitmeyen ve benim sünnetimle amel etmeyen hükümdarlar olacaktır.

- *Ben buna yetişirsem ne yapayım, yâ Resûlâllah, diye sordum.*

- **Dinler ve itaat edersin. Sırtın dövülse ve malın alınsa bile yine dinle ve itaat et,** diye buyurdular.” 23

Resûlüllah Efendimizin (S.A.V.) ümmetine, reislerden gelecek haksızlık ve zararlara sabırla mukabele tavsiyesi, onları zulme boyun eğmeye davet değil; bilâkis isyan yoluyla, devlet ve millet bütünlüğünü zedeleyecek daha büyük zulüm ve zararlardan kaçındırmak hikmetine mebnîdir.

Malûmdur ki, Kur'ân-ı Azîmüştân değil zulüm yapmayı, zulme edna bir meyil ve rıza göstermeyi bile şiddetle yasaklamıştır. Bu bakımdan Sevgili Peygamberimizin, zalim reislere itaat emrini, zulme razı olmak mânasında düşünmek abestir. Bu emir, zulmün define çalışmaya mani de telâkki edilmemelidir. Zira, itaat içinde de zulmü giderecek çeşitli imkân ve fırsatlar, uygun şartlar, meşru yollar bulunabilir. Ancak bütün çabalara rağmen, zulmü gidermeye itaat içinde meşru bir çare bulunamazsa, cüzi ve şahsî hukukunu umumun selâmetine, âmmenin menfaatine feda etmek idrak sahibi, muhakemeli bir Müslümandan beklenen olgun bir davranıştır.

İbn-i Abbas (R.A.)'dan gelen başka bir rivâyete göre Nebî (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır:

“Her kim Emîrin yapmış olduğu bir şeyi kötü görürse, sabretsin (isyanla hareket etmesin). Çünkü her kim sultana (itaatten) bir arşın ayrılırsa cahiliyyet ölümü ile ölür.” 24

Hadîs Profesörü Kamil Miras Bey bu hadîsi şöyle açıklar:

*“Vahiy ile müeyyed olan Peygamberimiz (S.A.V.) âmme velâyetini taşıyan bir kısım amirlerin gayrimeşrû hareketlerde bulunacaklarını nübüvvet nûruyla görüyor ve biliyordu. Bu vaziyet karşısında Müslümanlara sabır ve sükûn ile hareket etmelerini ve bozgunculuktan kaçınmalarını vasiyet ediyordu. Ve **'Her kim sabırsızlanarak bilintihab amme velâyetine haiz olan sultandan, yani millî otoriteyi temsil eden devlet reisinden ve İslâm ümmetinden bir karış ayrılırsa, cahiliyyet ölümü ile ölür.'** buyuruyor ki, bunun manâsı **'başsız ve içtimaî nizamdan mahrum cahil milletlerin âsi bir ferdi olarak ölür'** demektir. Yoksa kâfir olarak ölür demek değildir.”*

Vatanın bütünlüğünün muhafazası, namus ve iffetin hıfzı, mal ve canın emniyeti hep devletin varlığı ve devamı ile kaim olduğu için, Peygamber Efendimiz (S.A.V.) itaat üzerinde ısrarla durmuştur. Müslümanları her türlü isyan ve bozgunculuktan, nifak ve şikaktan şiddetle menetmiştir. İtaatdaki hikmet ve maslahatı kavramayan nice milletler, Cenab-ı Hakk'm en büyük ihsanlarından biri olan devlet nimetini ellerinden kaçırmışlar; birlik ve bütünlüklerini, istiklâliyetlerini muhafaza edememişlerdir. Bunun tarihte pek çok misâlleri vardır. Zaman-ı saadetten sonra sahabeler arasında içtihadından tevellüd eden ihtilâflar olmasa idi belki de tarih haçlı seferlerini yazamayacak, muhtemelen yeryüzünde kilise kalmayacaktı. Kıpçaklar ve Harzemşahlar arasında, itaat sırrı anlaşılrsa ve Selçuklular “Tevaif-i Mülûk”e ayrılmasa idi, bugün dünyayı tehdit eden kızıl tehlike, belki de olmayacaktı. Endülüs'te şehzadeler memleketi bölerek baş çekmeselerdi, belki bugün Avrupa'nın hususan Fransa'nın varlığından söz edilmeyecekti. Dahilî isyan ve ihtilaflarla Osmanlı otoritesi sarsılmasaydı, muhtemelen bugün Ortadoğu endişesi olmayacaktı. Bizi intibaha davet eden tarihin bu ibretli sahifelerini daima göz önünde bulundurmak mecburiyetindeyiz.

Devlet Reisi, Allah'a İsyanı Emrederse...

İslâm, sultana itaati emretmekle beraber, bu itaati mutlak da bırakmamıştır. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi itaat ancak **“Allah'ın emirlerine isyanı gerektirmeyen mes'eleler”** için söz konusudur.

Bu hususu açıklayan pek çok hadîs-i şerifler vardır. Bunlardan bazılarını takdim edelim:

Übâde bin Sâmit, Resûlüllah (S.A.V.)'ın kendilerini davet ederek şu mânâda bîat aldığını haber vermektedir:

“Emirlerinize (idarecilerinize, kumandanlarınıza) hem neş’eli hem de kederli zamanlarınızda, hattâ emirleriniz kendi nefislerini sizin nefisleriniz üzerine tercih etseler dahi, onları dinleyecek ve itaat edeceksiniz. Ancak emirlerinizin açık bir küfrünü görmeyiz ve onların küfrü hakkında yanlarınızda Allah’ın kitabında kuvvetli delil olması halinde, onları dinlemeyeceksiniz.” (Müslim).

Nevevî bu hadîsi şerh ederken şöyle der:

“Yöneticilerle yönetim işleri hususunda münakaşa etmeyiniz. Ve onlara o konuda itiraz etmeyiniz. Ancak onlardan sarîh küfür ve kesin bir münker görürseniz bunu inkâr ediniz. Yâni, kabul etmeyiniz ve hakkı, münasip bir dil ile söyleyiniz. Fâsık ve zalim olsalar bile, onlara karşı ayaklanmak ve onlarla savaşmak tüm ulemânın icma ile haramdır.”25

Evet münkeri işleyen bir idareciye hakkı söylemek bir vazife olduğu gibi; onlara karşı ayaklanmamak da vatan ve millet namına en mühim bir vazifedir. Zira böyle bir isyan hareketinden ancak iç ve dış düşmanlar fayda görecekler, birçok masumların kanı dökülecektir. İmam-ı Nevevî mezkûr hadîs-i şerifi izaha devamla şöyle buyurmaktadır:

“Fakîhler, hadîşçiler ve kelâmcılardan müteşekkil Ehl-i Sünnetin cumhuru; ‘Sultan fîsk, zulüm ve hukuku tatil etmekten dolayı isyanla azledilmez ve vazifeden alınmaz.’ demişlerdir. Onlara isyan etmek değil, onlara vaaz etmek ve onları Allah’ın azabıyla korkutmak gerekir. Çünkü bu konuda Resûlüllah (S.A.V.)’ın şu hadîsi varid olmuştur: ‘Cihadın en faziletlisi zalim sultana karşı hak kelâmı söylemektir.’”26

Görüldüğü gibi, reislerden gelecek zulüm ve baskılara haksız icraatlara karşı, meşru zeminlerde hakkı savunmak; cihâdın en faziletlisi kabul edilmiştir. Bu mücadele zemine, zamana, şartlara göre, müsbet yoldan, en uygun ve faydalı şekilde

yapılacaktır.

Resûlullah (S.A.V.) bir hadîs-i şeriflerinde de şöyle buyurur:

“Allah’a isyan olan şeyde kula itaat edilmez. İtaat ancak ma’ruftadır.”

Bu hadîs-i şerif şu hâdise üzerine varid olmuştur: Resûlullah (S.A.V.) bir gün orduyu yola çıkarır. Başlarına da Ensâr’dan birini tayin eder ve komutanlarına itaat etmeleri hususunda askerlere tembihatta bulunur. Sefer sırasında komutan, askerlere öfkelenince odun toplatır ve büyük bir ateş yakmalarını söyler. Odunlar toplanıp ateş alev alev tutuşunca askerlere kendilerini ateşe atmalarını emreder. Emri yerine getirmek üzere kalkan askerlerden bazıları ateşin yanında durarak *“Biz Hz. Peygamber’e kendimizi ateşten korumak için tabi olduk. Bir de ateşe mi gireceğiz?”* deyip emri reddederler. Bu sırada komutanın öfkesi diner.

Dönüşte hâdise Rusûlullah (S.A.V.)’a anlatılınca şöyle buyurur:

“Eğer ateşe girselerdi ebediyyen çıkmazlardı. Allah’a isyan olan şeyde (kula) itaat yoktur. İtaat ancak ma’ruftadır. (Aklın ve şeriatın iyi kabul ettiği şeylerdedir).” (Buhârî)

Allahü Teâlâ’nın emri ile ulüemrin emri arasında zıddiyet olsa, elbette Allah’ın emri, kulun yanlış hükmüne tercih edilecektir. Görülüyor ki askerler o emrinde komutana itaat etmediler, fakat isyana da kalkışmadılar.

Bir başka hadîs-i şerifte de Peygamber Efendimiz (S.A.V.) şöyle buyurmaktadır:

“Sizin başınıza öyle kimseler imam (reis) olacak ki, bazı hareketlerini güzel bulup memnun kalacaksınız. Bazı davranışlarını da çirkin bulacaksınız. Kim o davranışların kötü olduğunu o reislere söylese (müdahene ve nifakdan) kendini korur. Kim de (dil ile söylememekle beraber kalben) buğz ederse, İlâhî mes’uliyetten kurtulur. Kim de (bu fena işlerden) memnun kalır ve onlara uyarsa helâka gider.”²⁷

Bütün müçtehidler, müceddidler ve diğer İslâm alimleri itaat etmemekle isyan

etmeyi birbirinden tamamen ayrı mütalâa etmişlerdir. Onlar, Allah'ın emrine muhalif durumlarda hiç kimseye itaat etmemişlerdir. Bununla beraber kat'iyyen isyana teşebbüs yahut teşvik de etmemişlerdir. Bilâkis mü'minleri isyandan men etmek hususunda gayret ve himmetlerini esirgememişler ve bu vadide bütün Müslümanlara, halleriyle örnek olmuşlardır. İslâm tarihi bunun misalleriyle doludur. Biz nümûne olarak müçtehidin-i İzam'dan ikisiyle asrımızın selâhiyetli iki büyük âlim ve mütefekkirinin beyanlarından birer misâl vereceğiz.

Meselâ, İmam-ı A'zam Hazretleri hem Emevîler hem de Abbasîler zamanında halifelerin kadılık tekliflerini reddetti. Bu reddin sebebi, onların zulümlerine destek olmakla Allah'a âsi olma endişesiydi. Bu endişe için hayatı pahasına onların tekliflerini kabul etmedi. **Ve Mansûr zamanında zulmen atıldığı hapihanede şehid oldu.** Kendisine yapılan bütün baskı ve işkencelere karşı hiçbir zaman Müslümanları devlete isyana teşvik etmedi, aksine onları teskin için büyük gayret gösterdi. Halbuki İmam-ı A'zam dilese, bütün Müslümanları bir anda ayaklandırabilirdi. Fakat o velev bir masumun dahi olsa kanını dökmek için, bu işkencelere sabır ile katlandı.

Bu mevzuda en güzel bir ibret levhası da İmam Ahmed b. Hanbel Hazretleri'nin zamanın halifesi Mu'tasım Billâh'a karşı davranışındır. Halife, Ehl-i Sünnet itikadına muhalif olan Mutezile mezhebine mensuptu. Bu sapık mezhebin mensupları Kur'ân'ın mahlûk olduğuna inanırlardı. Halife, İmam Ahmed b. Hanbel Hazretleri'ni Kur'ân'ın mahlûk olduğuna inanmaya ve bu hususta fetva vermeye zorlamış, lâkin o büyük İmam, halifenin bu sözüne itaat etmemiştir. **Sonunda kendisine vurulan sopalar neticesinde zulmen öldürülmüştür.** O zaman İmam Ahmed b. Hanbel ile birlikte Ehl-i Sünnete mensup 700 âlim de şehid edilmiştir.

Bununla beraber ne İmam Ahmed b. Hanbel Hazretleri, ne de ona tâbi olan bu âlimler, halkın üzerindeki büyük nüfûzlarına rağmen onları isyana teşvik edici hiçbir beyanda bulunmamışlardır,

Bediüzzaman'ın Fikri

Asrımızda hem mutlak küfür ve dalâlete hem de her türlü bozgunculuğa, anarşiye ve bölücülüğe karşı ilmî ve fikrî büyük bir mücadele veren Bediüzzaman Hazretleri, bu mücadele yolunda yirmi sekiz sene hapis çekmiş, sürgün ve çilelere maruz kalmış, fakat kendisine uygulanan keyfî muamelelere kesinlikle boyun eğmemiştir. Bununla beraber, talebelerini, idareye karşı fiilî mücadeleden de şiddetle meneden Bediüzzaman, hakkını daima kanunî yollardan müdafaa yoluna başvurmuştur. Nitekim âdil mahkemeler her seferinde onun ve talebelerinin masumiyetlerini tescil etmiş, hizmetinin devlete ve millete hiçbir zarar olmadığını, bilâkis asayişin te'minine büyük faydası dokunduğunu kaziyye-i muhkeme halinde tesbit etmiştir.

Bediüzzaman, hayatı boyunca daima milli birlik ve bütünlüğün muhafazasını savunmuş, her vakit asayiş ve huzurdan yana olmuş; kendi ifadesiyle talebelerini

asayişin manevî bekçileri olarak tavsif etmiştir.

Yine Bediüzzaman Hazretleri vefatından önce talebelerine bir vasiyetname mahiyetinde olarak en son verdiği dersinde şöyle buyurmaktadır:28

"Bizim vazifemiz müsbet harekettir. Menfî hareket değildir. Rıza-yı ilâhiye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmaktır. Vazife-i ilahiyeye karışmamaktır. Bizler asayışı muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde; her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz..."

"...Evet, mesleğimizde kuvvet var. Fakat bu kuvvet, asayışı muhafaza etmek içindir."

"...Harici tecavüze karşı kuvvetle mukabele edilir. Çünkü düşmanın malı, çoluk-cocuğu ganimet hükmüne geçer. Dahilde ise öyle değildir. Dahildeki hareket müsbet bir şekilde manevî tahribata karşı manevî ihlâs sırrı ile hareket etmektir. Hariç'teki cihad başka, dahilde cihad başkadır. Şimdi milyonlar hakiki talebeleri Cenâb-ı Hak bana vermiş. Biz bütün kuvvetimizle dahilde ancak asayışı muhafaza için müsbet hareket edeceğiz. Bu zamanda, dahil ve hariçteki cihad-ı mâneviyedeki fark pek azımdır."

"... Biz dünyaya bakmıyoruz. Baktığımız vakit de onlara yardımcı olarak çalışıyoruz. Asayışı muhafazaya müsbet bir şekilde yardım ediyoruz."

"... Hem dahildeki cihad-ı manevî; manevî tahribata karşı çalışmaktır ki, maddî değil manevî hizmetler lâzımdır. Onun için ehl-i siyasete karışmadığımız gibi, ehl-i siyaset de bizimle meşgul olmaya hiçbir hakları yok!.."

Elmalılı'nın Fikri

Hem ilimde, hem de fikirde misli az bulunan ve bu asrın bütün alimlerinin itimadına mazhar olan büyük müfessir **Elmalılı Hamdi Efendi** itaat ve isyan mevzuunu Şöyle beyan eder:

*"Mü'minlerden olmayan ulüemirlere itaat dinen vâcib kılınmamıştır. Bu hususta itaat değil varsa bir ahde riayet mevzubahis olacaktır. **Fakat taatin vâcib olmayışından isyanın vâcib olması gerekmediğinden**, itaat mecburiyetinin bulunmama ile isyan mecburiyetinde bulunmak arasında fark vardır. Hakk-ı isyan başka, vazife-i isyan yine başkadır. Binaenaleyh buradan gayr-i mü'min bir muhitte bulunan mü'minlerin şuna buna karşı isyankâr bir ihtilâlcî vaziyetinde telâkki edilmemeleri, belki mü'minlerin her nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'a ve Resulüne karşı masiyetten içtinab ve*

aynı zamanda kendilerinden olan ulülemre itaat etmeleri ve tağutlara boyun eğmemeleri lüzumunu anlamak lazım gelir.”

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre, gayr-i müslim muhitte yaşayan Müslümanların kendilerinden olmayan ulülemre itaatlan vâcib değildir. Ancak mü'minlerin o devlete verdikleri ahde uymaları söz konusudur. Bununla beraber onlara itaatın vâcib olmayışını, isyanın vâcib olması lâzım geldiği şeklinde anlamamak icap eder. Onların Allah'a isyanı gerektiren emirlerine uymamak o mü'minlerin hakkıdır. Lâkin isyankâr bir ihtilâlcî olmakla da vazifeli değildirler. Müslümanlar her nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allah'a ve Resulüne karşı masiyetten (günahlardan) kaçınmakla, kendilerinden olan ulülemre itaat etmekle ve Allah'a isyana zorlandıkları takdirde boyun eğmemekle mükelleftirler.

Görüldüğü gibi, Hamdi Efendi de itaat etmemekle isyan etmeyi birbirinden ayrı tutmuş, gayr-i müslimlerin idaresi altında yaşayan müslümanların bile devlete isyan etmelerinin vâcib olmadığını beyan etmiştir.

Yanlış Yorumlanan Bir Hadîs-i Şerîf

Bu bahse son vermeden önce, üzerinde bir hayli durulan ve yanlış yorumlanan bir hadîs-i şeriften de kısaca bahsetmek isteriz. Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

“Sizden her kim bir münkeri (kötülük) görürse onu eliyle düzeltsin. Eğer ona muktedir olamazsa diliyle, diliyle de yapamazsa kalbiyle (buğz etsin); bu da imanın en zayıf derecesidir.” (Müslim)

Bazı âlimler, münkeri def vazifesini devletin "*bizzat kuvvet kullanarak*" alimlerin "*tebligatta bulunarak*"; avâm-ı nâsın ise "*kalben buğz etmekle*" yapacaklarını beyan etmişlerdir.

Nitekim, Fetava-i Hindiyeye'de, Emr-i Bi'l-Ma'ruf bahsinde şöyle buyrulur: **“Emr-i Bi'l- Ma'rufu ümera el ile, ulemâ dil ile, avâm-ı nâs ise kalb ile yapar.”**

Evet, bir münkeri kuvvet kullanarak defetmek devletin vazifesidir, zira kuvvet kullanmak selâhiyeti onundur, ferde verilmemiştir. Kuvvet kanundadır, kanunu tatbikle de devlet vazifelidir.

Fertler kendi sahalarını tecavüz ettikleri taktirde buna bir hudut çizmek mümkün

değildir. Zira her kuvvetliden daha kuvvetlisi de çıkar. Bu ise çeşitli zulümlere, anarşiye, kargaşaya yol açar. Meselâ, ölüm cezasını hak etmiş bir kimseyi cezalandırmak devletin vazifesi iken, bu vazifeyi bir fert kendi başına yapmaya kalkışamaz.

Fertlerin kuvvet kullanma hususundaki saha tecavüzleri fiilî anarşi doğuracağı gibi, bir âlimin yapması gereken bir vazifeyi bir cahilin yapmaya kalkışması da fikrî anarşi meydana getirir. Bu da netice itibariyle yine fiilî anarşiyi doğurur.

Bir kısım âlimler de bu noktadan hareketle söz konusu hadîs-i şerifi şöyle izah etmişlerdir:

Bir insan bir münkeri gördüğü takdirde, onu eliyle önlemek durumundadır. Lâkin bu kimse o münkeri önlemeye muktedir olsa dahi, böyle bir teşebbüsle daha büyük bir fitneye yol açacağını yakînen bilirse, el ile önlemekten vazgeçer, dil ile, nasihat yoluyla önlemeye çalışır. Bu durumda da yine bir fitnenin çıkacağını bildiği takdirde, bu defa hiç olmazsa o münkere kalbiyle razı olmaz, buğz eder. Bu ise sevap ve fazilet noktasında en düşük olanıdır.

Hadîs-i şerifte geçen “İman Zaafiyeti” meselesini de kısaca izah edelim. Bir münkerle karşılaşan bir mü’minin yapması lâzım gelen asgari tepki kalben buğz etmektir. Yoksa bu hadîsi şerif “O münkeri defetmeye gücü yetmeyen bir mü’minin imanı zayıftır” şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim İmam-ı Nevevi bu hadiste zikri geçen, İman zaafiyeti mes’elesini sevabın noksanlığı olarak tefsir etmiştir. Yani, böyle bir durumda münkeri def için yapılabilecek en küçük cihad, ona kalben razı olmamak olduğundan, elbette bu küçük cihadın sevabı da o nisbette az olacaktır. Yine birçok âlimlerimiz, hadîste geçen iman lâfzına, “Amel” mânâsı vermişlerdir.

Hadîste geçen “**Her kim**” lafzıyla, bu hadîsin herkese şâmil olduğu mes’elesine gelince:

Her mü’min kendi selâhiyet sahası içerisinde cereyan eden bir münkeri defetmekten veya hiç olmazsa ona buğz etmekten mes’uldür. Nitekim bir hadîs-i şerifte, şöyle buyurulmuştur:

“Hepiniz çobansınız, hepiniz idare ettiği raiyetinden mes’uldür.”

Aile reisi aile fertlerinden, öğretmen öğrencilerinden... ve nihayet devlet bütün bir milletten sorumludur. Bu mes’uliyetin bir ciheti de râiyeti kötülüklerden korumak, onların işledikleri münkerleri defetmektir. Bu vadide gerek fertler, gerekse devlet kendine düşen vazifeyi yapmakla mükelleftir.

Dipnotlar:

-
- 21 Mevlâna Ebû Said Hâdimî, *Tarikat-ı Muhammediye Şerhi*, c.II s.86, İst.
22 İbn-i Âbidin, c. I, s,75, İstanbul.
23 *Tâc'c. III*, s.44-45.
24 Buhârî, *Kitab'ul-Fiten*.
25 Nevevi, *Müslim Şerhi, Kitabü'l-İmâret*.
26 Nevevi, *Müslim Şerhi, Kitabü'l-İmâret*.
27 *Sahih-i Müslim, Kitabü'l-İmâret*.
28 *Emirdağ Lahikası*.